

УДК 340.11

С. В. Кузь*аспірант кафедри теорії та історії держави і права
Університету Короля Данила***ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНАЛЬНОСТІ
В СУЧАСНІЙ ЮРИДИЧНІЙ НАУЦІ**

Дослідження функціональної природи права дозволяє надати теоретичну і практичну інтерпретацію широкого спектра питань в юридичній теорії, тому об'єктивно має належати до її основних напрямів.

Функціональна характеристика права дозволяє з'ясувати, яким чином право проявляється в дійсності суспільних відносин, як бере участь у них. Це в основному і цікавить як юриста-практика, так і пересічного громадянина, все інше часто сприймається тільки як наукові дослідження. Саме тому постає необхідність розглянути сутність функціональності права й основні методологічні підходи до дослідження даного феномена в сучасній юридичній науці.

Метою статті є аналіз теоретичних та методологічних підходів до розуміння функціональності в юридичній науці. Для досягнення мети автором поставлені такі завдання:

- розкрити сутність понять «функція» та «функціонування»;
- проаналізувати співвідношення правової природи функцій та функціональності;
- розглянути основні методологічні підходи до дослідження функціональності в юридичній науці.

Сьогодні поняття функціональності в юридичній науці практично не досліджене. Однак досить часто його співвідносять з іншими, близькими за змістом визначеннями, як-от «функція» та «функціонування». На відміну від них, поняття функціональності визначає не тільки процес перетворення змісту різних елементів права на реальність, а й зворотний процес «накопичення» елементів дійсності в праві.

Крім того, необхідно принципово розрізнити функціональну характеристику права й аналіз сукупності його функцій, хоча вони і не існують одне без одного. Функціонування – сам процес здійснення права, «кристалізації» його в норми, закони, відносини, структури тощо, тоді як функції – це властиві праву, характерні саме для нього основні напрями правового впливу на суспільні відносини з метою їх упорядкування, врегулювання та надання їм необхідної стабільності, єдності і динамізму» [5, с. 175]. Наприклад, нормативне регулювання суспільних відносин – це функціонування права поруч з іншими соціальними формами життєдіяльності людей (оскільки нормативне регулювання є універсальною властивістю всіх

соціальних форм життя), тоді як функцією права буде визначений, відмінний від інших соціальних форм регулювання спосіб нормативної регуляції.

Щодо співвідношення функцій права з функціональністю права висловлює свою думку вітчизняний науковець Л. Заморська, яка вважає що всякий реальний процес, функціонування права також, являє собою нерозривну єдність конструктивного і деструктивного, будь-яка функція права корелює з дисфункцією. Крім того, право є елементом не однієї, а низки систем – соціальної, регулятивної тощо, тому узгодженість функціонування права в різних системах також є умовою збереження кожної із систем. Термін «функціонування права» відображає дію права в соціальній системі. Якщо «функція права» – поняття, що відображає не тільки сучасне й майбутнє (цілі та завдання) у праві, то термін «функціонування» відбиває дію права в сучасних умовах, якщо інше спеціально не обумовлено [2, с. 5].

Наступним питанням, яке необхідно розглянути в межах поставленого завдання, є методологічні засади дослідження функціональності в юридичній науці. Поруч із предметом у кожній науці є також свій метод. Якщо предмет відповідає на запитання, що вивчає відповідна наука, то її метод являє собою сукупність прийомів, способів, за допомогою яких цей предмет досліджується. Методологія юридичної науки – це система принципів та методів, за допомогою яких вивчається державно-правова діяльність, тобто засіб одержання юридичних знань [1].

Поняття методології досить складне, оскільки саме воно тлумачиться по-різному. Багато закордонних наукових шкіл не розмежовують методологію і методи дослідження. У вітчизняній науковій традиції методологію розглядають як учення про методи пізнання або систему наукових принципів, на основі яких базується дослідження і здійснюється вибір сукупності пізнавальних засобів, методів, прийомів. Найчастіше методологію тлумачать як сукупність прийомів дослідження, що застосовуються в якійсь науці. Методику розуміють як сукупність прийомів дослідження, включаючи техніку і різноманітні операції з фактичним матеріалом [6, с. 78].

Отже, тільки якщо методологія відповідна предмету, ми можемо здобути істотні та нові знання про предмет. Тобто методологія повинна бути

узгоджена із предметом, його природою. В ідеалі, кожна конкретна теорія незалежно від ступеня її загальності має свою методологію. Немає універсальної методології, яку можна було б застосувати в будь-якій області знання і на будь-якому рівні теорії, адже не вся методологія, як би успішно вона не застосовувалася в безлічі областей знання, може підійти до вивчення нового предмета.

У науці розрізняють три види методології:

– філософську, або фундаментальну – систему діалектичних методів, які є найзагальнішими і діють на всьому полі наукового пізнання, конкретизуючись і через загальнонаукову, і через часткову методологію;

– загальнонаукову, яка використовується в більшості наук і базується на загальнонаукових принципах дослідження: історичному, логічному, системному, моделювання тощо. Сучасні дослідники в наукових розробленнях віддають перевагу системно-діяльнісному підходу, тобто дослідженню комплексної взаємодії суттєвих компонентів: потреба – суб'єкт – об'єкт – процеси – умови результат. Це забезпечує цілісність, комплексність, структурність, взаємозв'язок із зовнішнім середовищем, цілеспрямованість і самоорганізацію дослідження, створює умови для комплексного вивчення будь-якої сфери людської діяльності;

– частково-наукову – сукупність специфічних методів кожної конкретної науки, які є базою для вирішення дослідницької проблеми [6, с. 79].

У процесі дослідження функціональності в юридичній науці постають питання: що означає, вибрати методологію, що в методології обирається? Щоб відповісти на ці запитання, варто виділити основні структурні елементи методології, які рідко коли стають предметом уваги під час аналізу методології дослідження.

Найважливіше методологічне значення мають концептуальні ідеї, які закладаються в основу дослідження. Концептуальні ідеї містять усе можливе багатство змісту предмета дослідження, є інтелектуальним імпульсом пізнання. Концептуальна ідея – це єдність відображення дійсності і цільового устремління. Тобто це думка, що осягає явища, процеси об'єктивної реальності й одночасно формує мету, прогнозує подальший перебіг пізнання та практичного перетворення світу [3].

Окрім концептуальної ідеї, важливим елементом методології є сукупність методологічних принципів, які виконують функцію механізму приведення в дію концептуальних ідей і пізнавального апарату. Вони є допустимими умовами проникнення в предмет, зокрема відповідно з вихідними концептуальними ідеями. Методологічними принципами називаються вихідні положення наукової теорії, що виконують функцію обґрунтування її змісту та визначають напрям і спосіб вивчення предмета дослідження [7]. Якщо

методологічні підходи дослідник може обирати за власним бажанням і баченням, то у виборі принципів немає цієї свободи. Адже щоби дослідження відповідало вимогам науковості, воно має ґрунтуватися на чітко визначених методологічних принципах.

Принципи, що входять в конкретну методологію, – різноманітні. Заслужує на увагу, на нашу думку, класифікація, яку запропонував науковець В. М. Коробка, що виділяє чотири групи методологічних принципів.

До першої групи входять принципи, які дозволяють розрізнити в об'єкті конкретний предмет пізнавального інтересу й відобразити специфіку інтелектуального підходу пізнання предмета. Серед принципів даної групи застосовуємо принцип історизму, що дозволяє в ретроспективі поглянути на правовий світогляд у його подійно-хронологічному й динамічному аспекті [4, с. 50]. Дана група принципів, звичайно, найбільша за обсягом, оскільки охоплює безліч принципів, що стосуються різних сторін предмета. Так, у теорії функціональності права істотну роль відіграють, наприклад, принципи систематизації функцій. До них належать такі принципи: повноти, відкритості, органічності, цілеспрямованості, поліфункціональності, диференціальності, єдності історичного і логічного тощо.

До другої групи входять принципи, які дозволяють виявити зв'язок предмета конкретної теорії з іншими предметами, що є родинними, але що відбивають інші сторони того самого об'єкта, а також ті, що дають знання про об'єкт у його цілісності. Серед принципів, що належать до даної групи, виокремимо принцип єдності матеріальної, соціальної й духовної сторін громадського життя [4, с. 50]. Дотримання даних методологічних принципів дозволяє уникнути отождолення досліджуваного феномена з однією з його сторін, що є предметом окремої науки. Це актуально для юридичної теорії. Наприклад, це стосується змісту поняття «функції права», яке абсолютно не є однаковим та сталим в юридичній теорії.

Третя група складається із принципів, які відбивають закони мислення. Серед принципів даної групи науковець використовує принципи актуалізму, раціоналізму, редукціонізму [4, с. 50]. Тобто дані принципи у своїй сукупності й утворюють механізм входження в процес пізнання предмета.

До четвертої групи входять принципи, які дозволяють «вживитися» у предмет дослідження (правовий світогляд) і отождонитися з ним [4, с. 50].

Отже, дотримання вимог повноти методологічних принципів допоможе уникнути багатьох пізнавальних проблем. Ми вважаємо, що фундаменталізація юридичної теорії функцій права можлива тільки на шляху її самовизначення в контексті проаналізованих вище принципів

четвертої групи, що закономірно переводить теорію функцій права в площину філософсько-правового аналізу. Тому, наші висновки щодо розуміння функціональності в юридичній науці та її основних методологічних підходів, безумовно, потребують подальшого дослідження.

Література

1. Бризгалов І. В. Юридична деонтологія: короткий курс лекцій. 3 вид., стереотипне. К.: МАУП, 2003. 48 с. URL: <http://radnuk.info/pidrychnuku/uardu/258-uarduch/3625-2-----.html>.
2. Заморська Л. І. Функції права: змістовно-теоретичний аналіз. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2015. Вип. 6. С. 3–9.
3. Касьян В. І. Філософія: навч. посібник. 5 вид., випр. і доп. К.: Знання, 2008. 347 с. URL: https://pidruchniki.com/15950210/filosofiya/ideya_problema_gipoteza_teoriya_gnoseologichni_ponyattya.
4. Коробка В. М. Методологія дослідження правового світогляду. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2013. № 2. С. 44–52.
5. Морозова Л. А. Теория государства и права: учебник. М.: Юристъ, 2002. 414 с.
6. Основи наукових досліджень: навч. посібник. К.: ВД «Слово», 2004. 240 с.
7. Отич О. М. Методологічні принципи наукового дослідження. URL: <http://book.net/index.php?p=achter&bid=15244&chapter=1>.

Анотація

Кузь С. В. Теоретико-методологічні засади функціональності в сучасній юридичній науці. – Стаття.

Стаття присвячена дослідженню розуміння функціональності в сучасній юридичній науці. Розкрито сутність понять «функція» та «функціонування». Аналі-

зується співвідношення правової природи функцій та функціональності. Розглянуто основні методологічні підходи до дослідження функціональності в юридичній науці.

Ключові слова: функція, функціонування, методологія, функціональність, методологічні принципи, концептуальна ідея, методологічний підхід.

Аннотация

Кузь С. В. Теоретико-методологические основы функциональности в современной юридической науке. – Статья.

Статья посвящена исследованию понимания функциональности в современной юридической науке. Раскрыта сущность понятий «функция» и «функционирование». Анализируется соотношение правовой природы функций и функциональности. Рассмотрены основные методологические подходы к исследованию функциональности в юридической науке.

Ключевые слова: функция, функционирование, методология, функциональность, методологические принципы, концептуальная идея, методологический подход.

Summary

Kuz S. V. Theoretical and methodological principles of the functionality in the modern legal science. – Article.

The article is devoted to the study of understanding of functionality in modern legal science. The essence of the concepts of “function” and “functioning” is revealed. The author analyzes the correlation of the legal nature of functions and functionality. The main methodological approaches to the study of functionality in legal science are considered.

Key words: function, functioning, methodology, functionality, methodological principles, conceptual idea, methodological approach.